

CANON VAN DE ZWARTE

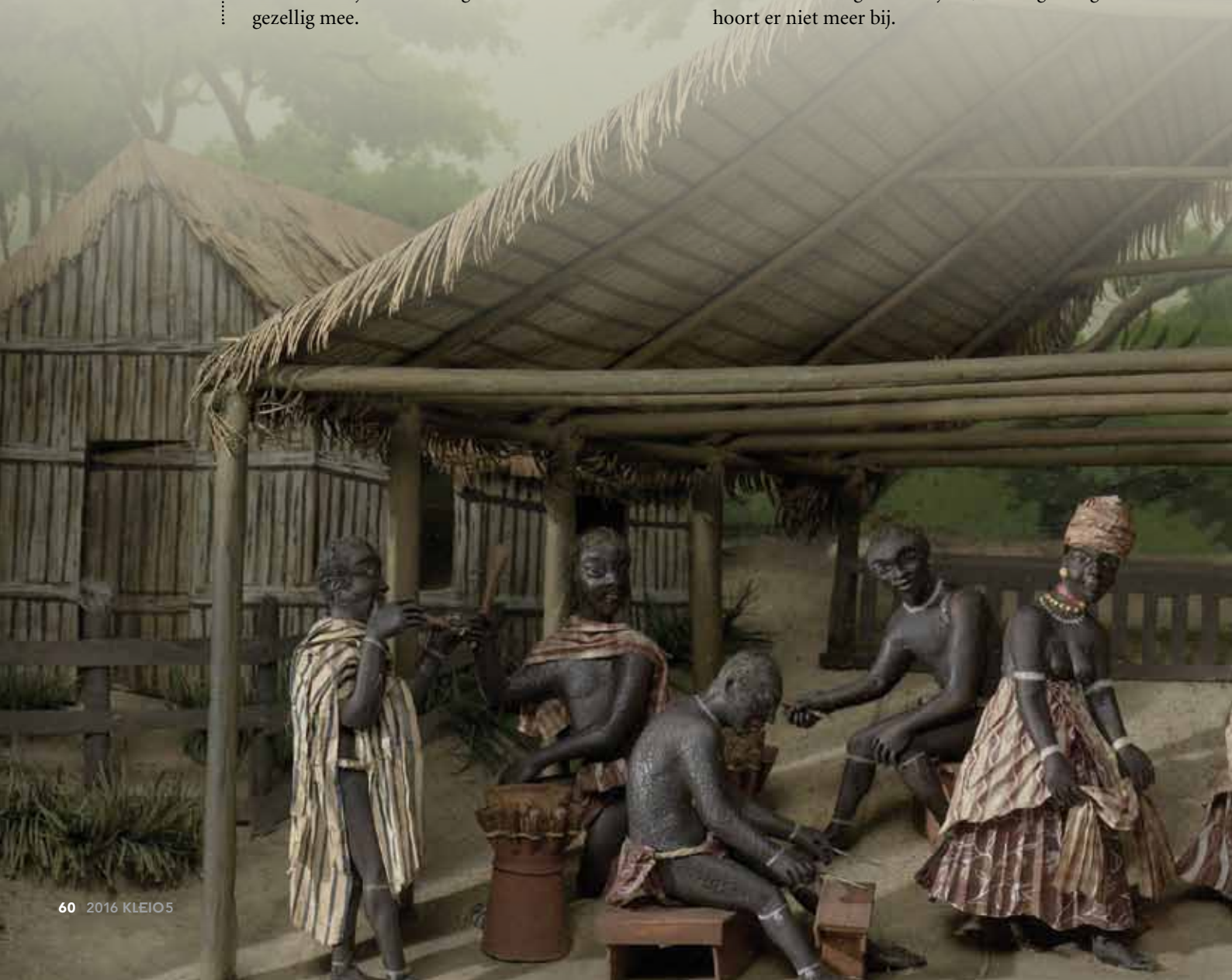
Roofstaat: *verplichte kost die men niet lust?*

Met *Roofstaat*. Wat iedere Nederlander moet weten schreef Ewald Vanvugt een canon van de zwarte bladzijden uit onze geschiedenis. Het boek werd mede uitgegeven door platenlabel Top Notch, waarvan rapper Typhoon een bekend gezicht is. *Roofstaat* is geen excuusboek, maar zet je aan het denken over het ontstaan van de kloof tussen arm en rijk.

Daan Schuijt is
redacteur van Kleio.

Nu wij er niet bij waren, deden de Ieren het. Vrolijk zijn, een biertje drinken en liedjes zingen bij het Europese kampioenschap. De beelden gingen de wereld over: Ierse voetbalfans die een slaapliedje voor een baby zingen, een serenade aan een lokale schoonheid brengen, vriendelijk zwaaien en met iedereen overweg kunnen. Normaal is dat de rol die het Oranjelegioen inneemt omdat het zo goed bij ons past: met open armen de wijde wereld tegemoet en iedereen doet gezellig mee.

Daarnaast zien we onszelf graag als het toonbeeld van tolerantie. Ons land is ontstaan uit een strijd tegen godsdienstonderdrukking: elders verketterde wetenschappers en schrijvers konden in de Republiek hun werk straffeloos uitgeven, we benadrukken graag onze verzetsdaden tijdens de Tweede Wereldoorlog en iedere zomer feesten we hartstochtelijk mee met de deelnemers van de Gay Pride. Nederlanders zijn gewoon gezellig. Punt uit. En wie daar vraagtekens bij zet, is niet gezellig en hoort er niet meer bij.

BLADZIJDEN

GROTE SUV

Quinsy Gario hoort er niet meer bij bijvoorbeeld. Een aantal jaar geleden begon hij de zwartepiet-discussie door bij de gemeente Amsterdam te klagen over de sinterklaasintocht. Maar ook Sylvana Simons; zij besloot zich namelijk aan te sluiten bij de politieke beweging DENK. Vanwege de reacties die op haar besluit volgden, deed ze aangifte van racisme. En denk ook eens aan de agenten in Zwolle die rapper Typhoon aanhielden, enkel en alleen omdat hij in een nogal grote SUV rondreed. Etnische profilering hoort niet bij Nederland, dat is niet gezellig. Dat veel meer donkere mensen dit overkomt – bijvoorbeeld geweigerd worden in het uitgaansleven of in de rij op Schiphol veel vaker gecontroleerd worden – daar besteden we liever niet te veel aandacht aan. Nadenken over racisme in Nederland lijkt een taboe. Het is een wrang soort ironie dat juist in de

periode dat Typhoon werd aangehouden het boek *Roofstaat. Wat iedere Nederlander moet weten* van Ewald Vanvugt verscheen. Het boek bevat een chronologisch overzicht van wandaden die de Nederlanders als kolonisatoren in Azië, Afrika en Zuid- en Midden-Amerika begingen. Bijzonder is dat het boek een coproductie is van Nijgh & Van Ditmar en Top Notch, het platenlabel waaraan Typhoon verbonden is.

KLOKKENLUIDERS

Meer dan dertig jaar geleden schreef Vanvugt voor *Playboy* een stuk over de Nederlandse betrokkenheid bij de opiumhandel in Azië eind negentiende, begin twintigste eeuw. Dit was het begin van een speurtocht naar sporen van misstanden door Nederlanders begaan. *Roofstaat* is een herziene, uitgebreide uitgave van eerder werk door Vanvugt, met name zijn *Zwartboek* (2001) en *Nieuw zwartboek* ►

Diorama van een
slavendans, Gerrit
Schouten, 1830.
Rijksmuseum.

Rechts: Portret van predikant Jacobus Elisa Johannes Capitein, door Pieter Tanjé, 1742. Rijksmuseum.

Onder: Portret van Laurens Reael, door Cornelis van der Voort, ca. 1620. Rijksmuseum.

van Nederland overzee. Wat iedere Nederlander moet weten (2011). *Roofstaat* begint met een verwijzing naar Multatuli en Max Havelaar: 'En er zouden in alle hoofdsteden liederen gezongen moeten worden met een refrein als dit: *Er ligt een roofstaat aan de zee, tussen Oostfriesland en de Schelde!*' Vanvugt was voor zijn onderzoek veelal afhankelijk van de bronnen die klokkenluiders – vaak dominees – nalieten. Eenlingen die zich afzetten tegen het gewelddadige, egoïstische, bandeloze en roofzuchtige gedrag van hun landgenoten.

MOLUKSE GOUVERNEUR

Zo stuitte Vanvugt in het VOC-archief op brieven van de gouverneur van de Molukken, Laurens Reael (1583-1637), aan de Heren Zeventien over het in zijn ogen zorgwekkend harde optreden van zijn meerdere, Jan Pieterszoon Coen. Reael schreef: 'Wil men alle verkeer en handelsvaart en daartoe alle landbouw(producten) van Indië hebben, waarvan zouden de Indianen dan leven? Wil men ze doodsmijten of van honger laten sterven; daarmee is men ook niet geholpen, want in een ledige zee, op ledige landen en ook met dode mensen is gans

geen profijt te doen.' Reael kreeg oppervlakkige antwoorden. Het optreden van Coen was zakelijk gezien een succes en volgens de inzichten van bepaalde theologen, zoals Gomarus, volkomen gerechtvaardigd. Gedesilluseerd nam Reael ontslag. De bewindvoerders drukten Coen op het hart dat Reael als tegenstander van het monopolie voorgoed uit de Oost moest verdwijnen.

JONGETJE ALS GESCHENK

Verslagen van slachtoffers zijn zeldzaam. Een van de eerste multiculturele intellectuelen was Jacobus Elisa Joannes Capitein (1717-1747). Als achtjarig jongetje werd hij gekocht door een Nederlandse kapitein in het huidige Ivoorkust en als geschenk doorgegeven aan WIC-employee Jacobus van Goch, die hem mee naar Nederland nam. Van Goch doopte hem Capitein en liet hem studeren: godgeleerdheid aan de Universiteit van Leiden. Met deze baggage wist hij slavernij vanuit de Bijbel te rechtvaardigen. De WIC zond hem als predikant naar West-Afrika. Toen hij wilde trouwen met een Afrikaanse vrouw kwam hij met de compagnie in conflict. Capitein had oprechte, vrome bedoelingen met het huwelijk en zag het als een uitgelezen kans de christelijke overtuiging over te brengen op andere Afrikanen. De WIC was echter onverbiddelijk en verbood huwelijken tussen christenen en heidenen. Capitein zag, tot zijn grote frustratie, welk effect dit verbod op de Nederlandse koopvaardijlieden had: zij schuimden hoerend en snoerend langs de kusten van Afrika. Uiteindelijk ontmoette Capitein een Europese vrouw met wie hij zich in Elmina vestigde en een christelijke dorpsschool stichtte. Hij stierf niet veel later op dertigjarige leeftijd.

ARM EN RIJK

Op de achterflap noemt Adriaan van Dis *Roofstaat* ‘verplichte kost die Nederland niet lust’. In een interview met Job de Wit (*Jobcast* via www.soundcloud.com) gaat Vanvugt dieper in op zijn doel.

Roofstaat is een zoektocht naar de verklaring tussen arm en rijk. Die kloof is volgens Vanvugt allesbepalend om de wereld van tegenwoordig te begrijpen: vluchtelingenstromen, conflicten. De essentie ervan is het enorme verschil tussen arm en rijk dat in de koloniale periode is ontstaan.

Roofstaat is geen excuusboek, het is niet geschreven om je schuldig te voelen. De dingen die beschreven zijn, behoren immers tot het verleden en die verander je niet. Wat je wel kunt doen, is niet blijven zeuren als er delen van onze welvaart naar andere mensen gaan. Denk aan onze huidige, multiculturele, samenleving. En denk aan de vluchtelingen die hiernaartoe komen. Vanvugt: ‘Dat wij niet op dat slagroomeiland kunnen blijven zitten en zeggen: “Ach, dat is nu eenmaal zo.”’

Roofstaat is meer dan 850 bladzijdes dik, maar heel toegankelijk voor een breed publiek. Door de uitgebreide inhoudsopgave is het gemakkelijk chronologisch te lezen of bepaalde thema’s kiezen. De hoofdstuktitels geven duidelijk de invalshoek aan en per hoofdstuk staan keurig de gebeurtenissen genoemd die worden behandeld. De meeste paragrafen omvatten een pagina of zes, zeven. Leerlingen uit de bovenbouw, maar zeker ook de wat betere onderbouwleerlingen kunnen hier prima mee uit de voeten.

TWEE FILMS

In het laatste hoofdstuk van *Roofstaat* komen de eerste viering van Ketí Koti (2000, herdenking afschaffing slavernij) en de onthulling van het slavernijmonument in het Oosterpark in Amsterdam (2002) aan bod. Over dit onderwerp werden in 2013 twee Nederlandse films gemaakt. *Tula: The Revolt* over de slavenopstand op Curaçao in 1795 en *Hoe duur was de suiker* naar de Surinaamse roman van Cynthia McLeod.

Tula draait in zijn geheel om de slavenopstand en geeft maar een beperkt beeld van slavernij. *Hoe duur was de suiker* belicht meerdere aspecten: je krijgt iets mee van de woonomstandigheden van de slaven, een du ('slavenfeest'), de strijd van de marrons ('bosnegers'), lijfstraffen en het keuren en brandmerken van Afrikanen. Op het eerste gezicht lijkt *Hoe duur was de suiker* op een van die diorama's van Gerrit Schouten die in het Rijksmuseum staan. De nadruk ligt vooral op de koloniale aanwezigheid en op de achtergrond zijn enkele verwijzingen naar slavernij in de vorm van arbeidershuisjes of suikermolens. In de film gaat het in

eerste instantie ook om de tragische zoektocht naar een geschikte man door de mooie, maar serpentachtige Elza. Lijfslavin MiniMini vertelt het verhaal van haar *misra* en we zien hoe Elza zich beweegt in het koloniale Suriname van rond 1750.

Niet goed in een beeld te vangen, maar wel zeer kenmerkend in de hele film is het achteloze gevoel van superioriteit die de Nederlanders tegenover de lokale bevolking en gevangen Afrikanen aan de dag leggen. Er zijn scènes met expliciet lichamelijk of seksueel geweld, maar ook de manier van spreken, het spelen met het wel of niet opmerken van een bediende bij het aankleden of baden, het ongeloof als blijkt dat een zwarte man kan lezen, schrijven en rekenen. In dat opzicht sluit de film goed aan bij beschrijvingen die je in *Roofstaat* leest. ■

Scène uit *Hoe duur was de suiker*.

IN DE KLAS

In de klas zou ik eerder voor *Roofstaat* kiezen dan voor *Hoe duur was de suiker*. Uit het boek kun je gemakkelijk verschillende teksten kiezen die leerlingen eventueel in groepjes kunnen bestuderen. Zowel chronologisch, geografisch als thematisch kun je tot talloze klassikale vergelijkingen komen. *Hoe duur was de suiker* is als film wellicht indringender, maar komt het beste tot zijn recht als je hem helemaal bekijkt en dat kost bijna twee uur.

Losse scènes moeten altijd ingeleid worden en daarvoor lopen er te veel verhaallijnen door elkaar. Tot slot is het de vraag hoe een gemiddelde havo 4-klas reageert op de slaven en slavinnen die de hele film groten-deels naakt in beeld komen. Voor *Hoe duur was de suiker* is misschien wat meer geduld nodig. De film leent zich namelijk wel uitstekend om in combinatie met *Roofstaat* of boeken uit de Linschoten-reeks (gespecialiseerd in vroegmoderne egodocumenten in de vorm van reisverslagen) als uitgangspunt voor een profielwerkstuk te dienen.

ROOFSTAAT. WAT IEDERE NEDERLANDER MOET WETEN.

Ewald Vanvugt (Nijgh & Van Ditmar/Top Notch, Amsterdam 2016), 856 blz., € 39,99

HOE DUUR WAS DE SUIKER. Regie Jean van de Velde, 2013. Zowel in de filmversie (120 min.) als in de serieversie (4x 45 min.) verkrijgbaar.